

ODAM SAVDOSI JINOYATLARINI OLDINI OLISHDA ICHKI ISHLAR ORGANLARI XODIMLARINING O'RNI

Shermatov Sardorbek G'anisher o'g'li

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi kunduzgi ta'lim

„Huquqbuzarliklar profilaktikasi faoliyati“

3-o'quv kursi 317-guruh kursanti

Annotatsiya: odam savdosi bilan bog'liq jinoyatlarga qarshi kurashish, odam savdosi bilan bog'liq jinoyatchilikning sabab va sharoitlarini o'rganish, taxlil qilish, oldini olish faoliyatini takomillashtirish bo'yicha bir qator taklif va tavsiyalar ishlab chikilgan.

Tanlangan mavzuning dolzarbligi. Mamlakatimizni demokratik yangilash eng muhim yo'nalishlar – qonun ustuvorligi va qonuniylikni mustahkamlash, shaxs huquqi

Ta'kidlash keraki, O'zbekistonda inson huquqlari va erkinliklari kafolatlarini ta'minlash, ularning qonuniy manfaatlarini muhofaza etish, barkamol avlodni tarbiyalash masalasi davlat siyosati darajasiga ko'tarilgan. Ta'kidlash joizki, odam huquqlarini himoya qilish sohasidagi xalqaro majburiyatlarni bajarish uchun mamlakatimizda xalqaro huquqiy normalarni milliy qonunchilikka implementasiya qilish yo'lida bir qator ishlar amalga oshirilgan. Jumladan, 2008 yilning 7 yanvarida O'zbekiston Respublikasining «Inson huquqlarining kafolatlari to'g'risida»gi qonuni qabul qilinishi davlat tomonidan yosh avlodga ko'rsatilayotgan g'amxo'rlikni, kelajakka sog'lom odamni tarbiyalab voyaga yetkazish, shu bilan bir qatorda, odam huquqlarini himoya qilish masalasini yangi darajaga ko'tarishga zamin yaratdi. Biroq davlat va jamiyatda odamni jismonan va ruhan qo'llab-quvvatlash borasida o'tkazilayotgan islohotlarga qaramasdan, ularning tabiiy va shaxsiy huquqlariga nisbatan tahdidlar saqlanib qolmoqda. Ana shunday tahdidlar turkumiga kiruvchi jinoiy qilmishlardan biri bu odam savdosidir. Birlashgan Millatlar Tashkiloti (keyingi o'rinlarda BMT)ning ma'lumotlariga ko'ra, dunyoda har yili 600–800 ming nafar ayol va odam aldov yo'li bilan chet ellarga olib ketilayotgan bo'lib, bu Odam savdosi jinoyati salmog'ining 80 foizini tashkil qiladi. Ushbu ma'lumotlar rasmiy xarakterga ega bo'lib, BMT mazkur statistikani, a'zo davlatlarning odam huquqlari bo'yicha milliy markazlari tomonidan berilgan rasmiy hisobotlari asosida shakllantirgan. Shu bilan birga, ta'kidlab o'tish joizki, odam savdosi jinoyati latentlik xususiyatiga ega bo'lib,

aksariyat jabrlanuvchi odamlar huquqni muxofaza qiluvchi organlari tomonidan odam savdosi jinoyati jabrlanuvchisi sifatida e'tirof etilmagan.

Bugungi kunda huquqni qo'llash amaliyoti, xususan ichki ishlar organlari faoliyatiga qo'yilayotgan asosiy talablardan biri, huquqbuzarliklarning oqibati bilan qarshi kurashish emas, balki ularning barvaqt profilaktikasini amalga oshirish, har bir jinoyatning adolati va haqiqatini ta'minlashdan iboratdir. Shuning uchun ham, huquqbuzarlik-larning barvaqt oldini olishga, jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirishga, fuqarolarga qonunga hurmat va qonun buzilishining har qanday ko'rinishiga murosasizlik munosabatini singdirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Aynan shu sababli hozirda Ichki ishlar organlari faoliyatini tashkil etishning mutlaqo yangi mexanizmlari etib har bir mahalla, oila va shaxs kesimida jinoyatchilikning sabablarini aniqlash va ularni bartaraf etish orqali huquqbuzarliklarning oldini olish va jinoyatchilikka qarshi kurashishga oid muammolarni bevosita joylarning o'zida hal etish belgilandi.²

Yuqoridagilardan kelib chiqqan holda, bugungi kunda odam savdosi bilan bog'liq muammoning dolzarbligi quyidagilardan kelib chiqadi:

- jahondagi iqtisodiy globallashtirish va davlatlar o'rtasidagi jiddiy moliyaviy nomutanosiblik sharoitida arzon ishchi kuchi, xususan, odam resursiga nisbatan bo'lgan talab va taklifning ortib borayotganligi;

- kriminal olamda aynan odam savdosiga ixtisoslashgan professional uyushgan jinoyatchilikning avj olayotganligi;

- odam savdosi bilan shug'ullanuvchi jinoiy guruhlarining taktikasi axborot-kommunikatsiya va texnologik taraqqiyot rivoji bilan birgalikda hamohang ravishda rivojlanib borayotganligi;

- odam savdosi jinoyatchiligida odamlardan majburiy va shahvoniy ekspluatatsiyada foydalanish bilan birgalikda, ularni noan'anaviy transchegaraviy tahdidlarda, ya'ni qurolli to'qnashuvlarda, tilamchilikda, odam organlari transplantatsiyasida foydalanish hamda diniy ekstremizm, terrorizm va narkotik moddalarining noqonuniy aylanuvida qo'llash shakllarining namoyon bo'layotganligi;

- O'zbekistonda odam savdosi jinoyatchiligini oldini olishning ijtimoiy mexanizmlarini takomillashtirish zaruriyatining yuzaga kelayotganligi.

Odam savdosining uyushgan transmilliy jinoiy faoliyat sifatida asosiy farq qiluvchi xususiyati bo'lib, uni sodir etish oqibatida jismoniy shaxslar tovarga aylanadilar. Ya'ni odamlar sotib olish yoki sotib yuborish, hadya qilish, topshirish uchun obyekt bo'lishlari mumkin. Boshqacha qilib aytganda, ular jonsiz buyumlarga tenglashtiriladilar. Jabrlanuvchilar asosan o'z yurtidan boshqa davlatlarga tranzit qilish, chegaralardan o'tkazish orqali sotib yuboriladi. Ko'rinib turibdiki, ushbu jinoyat

chegara bilmaydi, bu shaxslarga nisbatan barcha yoki ayrim ko'rinishdagi huquqiy egalik alomatlari amalga oshiriladi.

Mamlakatimiz odam huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini himoya qilishga yo'naltirilgan say-harakatlarga sodiqlikni namoyon qilgan holda, odam savdosiga qarshi kurashishga qaratilgan xalqaro huquqiy hujjatlarning qoidalarini to'la qo'llab-quvvatlab, ularning deyarli barchasini ratifikasiya qildi. Shuningdek, mustaqillik yillarida davlatimiz xorijiy davlatlar bilan uyushgan jinoyatchilik (xususan, odam savdosi)ning xavfli ko'rinishlariga qarshi kurashish haqida 29ta shartnoma va kelishuvlarni imzoladi³.

Odam savdosi bilan bog'liq jinoyatlarga kriminologik tavsif berish, shuningdek, mazkur jinoyatlarni oldini olish soxasidagi ishlar samaradorligini oshirishga qaratilgan taklif va tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Tadqiqotning vazifalari:

-odam savdosi jinoyati uchun javobgarlik belgilangan milliy normalarning shakllanishi va rivojlanishini tadqiq etish;

- odam savdosi jinoyati uchun javobgarlikni og'irlashtiradigan va alohida og'irlashtiradigan holatlarga oid muammolarni tadqiq etish, hamda ularni bartaraf etishga qaratilgan taklif va xulosalar ishlab chiqish;

- odam savdosi jinoyatini kvalifikasiya qilish, o'xshash jinoyatlardan farqlash, qonun normalarini xalqaro huquqiy hujjatlar talablariga yanada muvofiqlashtirish borasidagi masalalarni tadqiq etish hamda ularni bartaraf etishga imkon beradigan taklif va xulosalar ishlab chiqish;

- odam savdosi jinoyati uchun javobgarlik belgilangan normalardagi kolliziyalarni tadqiq etish hamda ularni bartaraf etishga qaratilgan taklif va xulosalar ishlab chiqish; xorijiy davlatlar ilg'or tajribasi va hozirga qadar qimmatini yo'qotmagan o'tmish tajribasini o'rganish;

- odam savdosi jinoyatining kriminologik tavsifini yoritish, ushbu jinoyatga imkon berayotgan omillarni tahlil qilish hamda ularni bartaraf etish bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqish;

- Odam savdosi bilan bog'liq jinoyatlarning sabab va sharoitlarini o'rganish, uni oldini olish faoliyatini tashkil etish va takomillashtirish bilan bog'liq bo'lgan masalalar.

Odam savdosi bilan bog'liq jinoyatlarning sabab va sharoitlarini o'rganish, uni oldini olish faoliyatini tashkil etish, takomillashtirish chora-tadbirlarini amalga oshirish usullari va yo'nalishlari xisoblanadi .

Tadqiqotning normativ asosini – O'zbekiston Respublikasi Konstitusiyasi, tadqiqot mavzusiga tegishli bo'lgan O'zbekiston Respublikasi qonunlari, Vazirlar Mahkamasi qarorlari, IIVning buyruq, ko'rsatma, farmoyishlari, qo'shma buyruqlar,

umume'tirof etilgan xalqaro huquq normalari va boshqa idoraviy-me'yoriy xujjatlar tashkil etadi.

Tadqiqotning usullari. Izlanish ishida analiz va sintez, deduksiya va induksiya, mantiqiylik, tarixiy-huquqiy tahlil, qiyosiy-huquqiy tahlil, statistik ma'lumotlar tahlili, kuzatish kabi tadqiqot usullari qo'llanilgan.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundan iboratki, odam savdosi bilan bog'liq jinoyatlar tushunchasi, ularning oldini olish profilaktikasini tashkil etish yo'nalishlari, ahamiyati, mazmuni ochib berildi hamda ushbu faoliyatni tashkil etishni bo'yicha muammo va kamchiliklar o'rganilib, takomillashtirish yuzasidan takliflar ishlab chiqish.

Tadqiqot natijalarining ilmiy va amaliy ahamiyati. Odam savdosi bilan bog'liq jinoyatchiligining sabab va sharoitlarini o'rganish, taxlil qilish xamda oldini olish faoliyatini tashkil etish va takomillashtirish chora-tadbirlari borasidagi muammo va kamchiliklarni o'rganish hamda faoliyat samaradorligini oshirishga qaratilgan ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi o'quv jarayonida hamda amaliy faoliyatda foydalanish mumkin.

XULOSA; Hozirgi vaqtda yoshlarimizning ko'pchiligi odam savdosi qurboni bo'lib qolmoqda, bilib bilmay turli ekstremistik oqimlarga qo'shilib ketmoqda, va chet davlatlarda qo'poruvchilik harakatlarini sodir etmoqda va buning natijasida dunyo mamlakatlari oldida O'zbekiston nomini qora rangga bo'yamoqda va buning oqibatida dunyo davlatlari O'zbekistonga yomon nazar bilan qarashiga olib kelmoqda ushbu holatlarning oldini olish uchun, unib o'sayotgan yosh avlodni yoshligidan tarbiyalab borish ya'ni umumtalim maktablarning 10-11 sinflarida yoki kasb-hunar ko'llejlarning o'quv jarayoniga "jinoyat va jazo" nomli fan predmetini kiritishni taklif etaman. Bu fan predmetini yuridik ma'lumotga ega bo'lgan hodimlari tomonidan o'qitilishi, bu fan predmetida barcha jinoyatlar haqida tushunchalar berilishi, shu jumladan, odam savdosi, diniy ekstremizm, giyohvandlik kabi jinoyatlarning salbiy oqibatlari va bu jinoyatlarni sodir etgan shaxslarga nisbatan jinoyat qonunchiligida belgilab qo'yilgan javobgarlik hamda jazo tizimi haqida ma'lumotlar berilsa menimcha bu turdagi jinoyatlarni oldini olishga hamda sonini ma'lum miqdorda kamaytirishga erishgan bo'lamiz. Shu bilan bir qatorda bu turdagi jinoyatg jabrlanuvchilarining sonini ham ma'lum miqdorda qisqarishiga oz bo'lsada hissa qo'shadi deb o'ylayman.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI.

1. O'zbekiston Respublikasining «Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida»gi 2017 yil 3 yanvardagi qonuni // URL: <http://www.lex.uz>.
2. Odam savdosiga qarshi kurashishning huquqiy choralari: O'quv-amaliy qo'llanma / O'.X. Muhamedov, I. Ismailov, M.M. Qalandarov, D.Yu. Payziyev, Ya.A. Abdulhakov, I.Yu. Fazilov. — T.: O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi, 2014. — 84 b.